

رشد

انفجار آمیز

شهرهای دنیا

داخل مرزهای محدوده، خود جای بدهد به طور نمادین گسترش می‌یابد و کاربریهای مسکونی، صنعتی، و اغلب بورس سازی زمینهای شهری و زمین مرزوعی نا ارزش را در بر می‌گیرد. در کاره‌های شهر فآهره زمینهای کشاورزی تا برداشتن خاک سطحی و تحریک آنها برای ساختن کارخانه‌های آجری سدیل به بارگه‌ای شده‌اند که حالت کشاورزی خود را از دست داده‌اند.

رشد سریع جمعیت و میزان شهرنشینی تا سطحی تلخ و ناگوارنا آیدهای از قتل‌سختی سنی نشده ادامه خواهد یافت. شرایط امروزی حاکم بر شهرهای جهان بوم‌صحنه‌هایی از یک‌سایس عم‌انگیز است که ستن از یک میلیارد انسان را در خود جای داده‌اند و تا سال ۲۰۲۵ تاکنس آن تقریباً به چهار میلیارد نفر خواهد رسید.

بعد از کنفرانس جهانی جمعیت در سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۴، سرمایه‌بری شهری در کشورهای در حال توسعه وضعیت تازه‌ای پیدا کرده و به موازات آن تنظیم خانواده نیز در آن کشورها مقبولیت رو به تریادی را بدست آورده است.

در کنفرانس جهانی میکرو در سال ۱۹۸۴، حامسندگان ۱۴۰ کشور در مورد موضوع رشد انفجار آمیز شهرها دوباره به گفتگو پرداختند. هسکس راه حل فوری ارائه نداد ولی تمرکز حسها روی مسئله، نحوه، خود قدم مستی بود.

در سال ۱۹۸۵ تنها هفت مرکز بزرگ شهری جهان جمعیتی بیش از پنج میلیون نفر داشته‌اند که شامل شهرهای نیویورک، لندن، پاریس، مانتس راس - رور آلمان، توکیو - یوکوهاما، سانگهای و

نوشته: رابرت فاکس
ترجمه: اهامعلی حاضری

طبق نظریه جمعیت شناسان، جمعیت جهان در اوایل قرن نوزدهم به یک میلیارد نفر رسیده بود. بر طبق همان نظریه حدسین صد سال دیگر لازم بود تا جمعیت جهان به رقمی بالغ بر دو میلیارد نفر برسد ولی این رقم در سال ۱۹۳۰ به مصه ظهور رسد و تا سال ۱۹۷۵ دو برابر شد (دو میلیارد نفر). تا اواخر قرن سستم، جمعیت جهان از مرز نشی میلیارد نفر خواهد گذشت. به طوری که تا سال ۲۰۲۵ جهان جمعیتی معادل هشت میلیارد نفر خواهد داشت. سترسین میزان این افزایش در طول تازه به استقلال رسیده رح خواهد داد و این جمعیت در شهرهایی متمرکز خواهد شد که جمعیت کبوسی آنها از حد خود تجاوز کرده‌است. سترفنیهای حاصله در طب و تکنولوژی عمری طولانی‌تر و سلامت بیشتر به انسان بخشیده و باعث رشد میزان جمعیت شده است.

مقامات شهرهای بزرگ جهان اظهار می‌دارد که مناطق تحت نفوذ آنها تا حراهای شدیدی از قتل‌سختی، آب، انتقال فاضلات، حمل و نقل و فرصت‌های تعلیمی مواحه هستند. به عنوان مثال لاگوس پایتخت سحر به تا جمعیتی در حدود پنج میلیون نفر یکی از شهرهایی است که تا رشد جمعیتی ناانتر، تا کبوس در سرمایه‌بری ربر بیانی مربوطه سستم انتقال فاضلات خود ناموفق بوده است. مناطق شهری در کشورهای در حال توسعه سسرار آحه سواند افزایش طبیعی جمعیت خود و مهاجرین روسنایی را در

بوئوس آیرس می‌شد. عرضه و تقاضای نیروی انسانی به طور هماهنگ در طول بیش از چند دهه - نه چندین قرن - در این مراکز سبب رشد جمعیت بوده‌اند. امروزه ۳۴ شهر جمعیتی بیش از پنج میلیون نفر دارند و تا سال ۲۰۲۵ بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان ملل متحد این تعداد به ۹۳ شهر خواهد رسید، ۸۰ شهر از این شهرها در کشورهای تازه به استقلال رسیده وجود خواهند داشت. توسعه کند جمعیت از میزان رشد باثبات به میزان رشد متوسطی بود که فقط در گذشته وجود داشت و امروزه دیگر چنین چیزی اتفاق نخواهد افتاد.

افزایش ناگهانی جمعیت شهرهای جهان سوم منابع آنها را نابود کرده است. پراکندگی محله‌های پست شهری، ترافیک شدید خیابانها، بیکاری حاد و مزمن، شکستهای پی در پی در ارائه خدمات مربوط به آب و برق، عدم ارائه امکانات آموزشی و تفریحی، نیاز به افزایش سریع مواد غذایی و هزینه‌های سوختی، مشکلات موجود این ملتها را تشکیل می‌دهند. اگرچه جمعیت‌شناسان هشدار داده بودند که جمعیت مکزیکوسیتی در طول دهه ۱۹۷۰ دو برابر خواهد شد، با این وجود تعداد کمی به افزایش چنین جمعیتی، باور داشتند. تا به حال جمعیت این مادر شهر ازمیون نفر به چهارده میلیون نفر رسیده است و تا سال ۲۰۰۰ جمعیت آن به سی میلیون نفر خواهد رسید. مشابه همین پیش‌بینی‌ها برای دیگر ملل در حال توسعه نیز یک واقعیت پذیرفته شده است.

رشد جمعیت و تقاضای مربوط به آن

وقتی تاریخ را مطالعه می‌کنیم متوجه می‌شویم که رشد جمعیت دنیا در گذشته به کندی صورت گرفته است سبب این کندی رشد جمعیت عواملی از قبیل بیماریهای واگیر، قحطی، سوء تغذیه، شدید بوده است اگر چه میزان مرگ و میر بالا بوده است، ولی میزان زاد و ولد نیز اندکی بیش از مرگ و میر بوده و می‌توان چنین نتیجه گرفت که تقریباً "تعادلی بین میزان مرگ و میر و زاد و ولد وجود داشته است و افزایش جمعیت دنیا خیلی به کندی صورت می‌گرفته است.

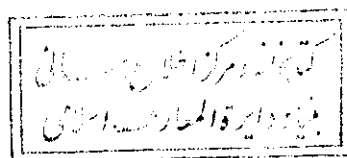
نوماس مالتوس اقتصاددان انگلیسی این حقیقت را در سال ۱۷۹۸ در کتابی تحت عنوان "مقاله‌ای در مبنای جمعیت" چنین متذکر شد: "اگر افزایش جمعیت دنیا تحت کنترل واقع نشود، کره زمین ظرفیت آن را نخواهد داشت که با منابع موجود خویش جمعیت خود را تغذیه کند." اما نظریه مالتوس در عصر جدید، یعنی هنگامی که انقلاب صنعتی اروپا را تغییر داده بود، نوشته شده بود. جمعیت قاره اروپا در طول قرن نوزدهم در اثر پیشرفت‌های سریع علمی و طبی، میزان مرگ و میر را پائین آورد و همزمان با این پیشرفت‌های کشاورزی نیز تولیدات مواد غذایی را بالا برد و در همین اثنا مهاجرت به امریکایه‌ها به عامل تعدیل اضافه جمعیت بود.

شکاف وسیع بین مرگ و میر و زاد و ولد بتدریج باعث شد که خانواده‌های کوچکتر از نظر اجتماعی قابل پذیرش تر بوده و این شکاف را وسیع تر کنند. این روند در کشورهای صنعتی در طول قرن بیستم سریعتر شد و امروزه این فاصله میان زاد و ولد و مرگ و میر باز هم کوچکتر می‌شود.

این جریان از نظر تاریخی در کشورهای در حال توسعه با کشورهای توسعه نیافته تفاوت‌های بسیاری را نشان می‌دهد. در دهه ۱۹۳۰ در کشورهای در حال توسعه، تکنولوژی وارداتی موجب طولانی‌تر شدن عمر انسان و شرایط بهتر مواد غذایی و خوراکی آنها گردید هر چند که این امر وضع بفرنجی در این کشورها به وجود آورد با این حال میزان زاد و ولد در این کشورها همچنان در سطح بالایی باقی مانده است.

کاهش میزان مرگ و میر در سطح وسیعی با معیارهای فرهنگی نیز رابطه دارد، چنانکه تنظیم خانواده در دو دهه گذشته رل مهمی را در تنظیم جمعیت این کشورها بازی کرده است. از آنجائی که فاصله بین مرگ و میر و زاد و ولد بیشتر می‌شود میزان رشد جمعیت بیش از اندازه بالا می‌رود. بطور کلی میزان موالید بالا برفته است بلکه تعداد افرادی که مرگ و میر نجات پیدا می‌کنند بیشتر شده است. با یک نگاه زود گذر و آبی به جمعیت کشورهای جهان منوجه می‌شویم که توسعه و رشد جمعیت آنها در آینده ادامه خواهد یافت. حتی یک جمعیت شناس واقع بین نیز می‌تواند رشد جمعیتی این کشورها را تا اواخر قرن ۲۱ پیش‌بینی کند. چون روابط سنتی بین میزان مرگ و میر و زاد و ولد در کشورهای جهان سوم در طی چند دهه گذشته به هم خورده است، این کشورها دارای جمعیت جوان بیشتری شده‌اند. دلیل این امر این است که تعداد زنان در سن باروری بیشتر بوده و بنابراین رشد جمعیت نیز تا حد بالایی ادامه خواهد یافت. پس از ذکر مطالب فوق به تناقضی در رشد جمعیتی این کشورها بر می‌خوریم. به این صورت که حتی اگر میزان زاد و ولد نیز کاهش بیاید، باز هم به تعداد جمعیت آنها افزوده خواهد شد. امروزه در قاره آفریقا از هر صد نفر ۵۵ نفر آنها زیر ۲۰ سال هستند، در صورتی که در بین اروپائیان فقط ۳۰ نفر از هر صد نفر زیر ۲۰ سال است. در سال ۱۹۷۵، ۹۳ میلیون نفر زن آفریقایی در سن باروری بودند و میزان زاد و ولد سالانه در آفریقا ۴۷ هزار بود. در همان سال در حدود ۱۹ میلیون کودک در آفریقا متولد شدند.

طبق طرحها و پیش‌بینی‌های سازمان ملل متحد تا سال ۲۰۲۵ میزان زاد و ولد در قاره آفریقا به رقمی در حدود ۲۵ در هزار کاهش خواهد یافت، لیکن تعداد زنان در سن باروری به رقمی در حدود ۴۳ میلیون نفر افزایش می‌یابد و حتی با پائین آمدن میزان زاد و ولد باز هم ۴۲ میلیون کودک در سال ۲۰۲۵ به دنیا خواهند آمد.

1- Robert W. Fox "The World, S Urban Explosion" National Geographic. vol 166. No.2
PP 179-185

ادامه سئوالات پرسش و پاسخ

تابستان ۱۱ درجه است یعنی شهرکرد ۱۱ درجه خنکتر است و در دی ماه نیز اختلاف دما حدود ۱۹ درجه است. در حالیکه این دو شهر از نظر عرض جغرافیایی در یک عرض قرار دارند. لازم به یاد آوری است که در تغییرات دمای شهرکرد و دزفول عوامل دیگری نیز نقش دارند که از حوصله این بحث خارج است.

از دید علمی و تجربیات هواشناسی باید گفت که هر چه در آتمسفر بالاتر روم هوا رقیقتر و در نتیجه فشار بصورت منظم کاهش می یابد (برای هر ۳۰۰ متر ۳۴ میلی بار) در اثر کاهش فشار تعداد برخورد ذرات هوا کمتری می شود و دمای داخلی گازها پائین تر می آید. این پدیده موجب نزول مداوم درجه حرارت در لایه اولیه (تروپوسفر) می گردد. همچنین رقیق بودن هوا موجب کم شدن قدرت جذب تشعشع آفتاب بوسیله آتمسفر می باشد و علاوه بر آن رطوبت هوا نیز در سطح معینی از فله کوهسان رو به کاهش می رود. ضمناً حالت های استثنائی هم گاهی اوقات اتفاق می افتد ، یعنی هوای سرد در مجاورت زمین و هوای گرم در بالاتر قرار می گیرد که این پدیده را « حرارت معکوس » می نامند. علت این امر این است که چون زمین سریعتر از آتمسفر حرارت فشان می کند بنابراین در هنگام شب زمین سریعتر از آتمسفر خنک شده و در نتیجه سردترین نوده هوا در مجاورت سطح زمین و هر چه ارتفاع زیادتر باشد هوا گرمتر می شود.

س- علت وزش بادهای گرم در فصل پاییز و زمستان در مناطق ساحلی دریای خزر چیست؟

ج- در فصل پائیز و زمستان ، از جنوب منطقه ساحلی یعنی کوهسان البرز به طرف جلگه های ساحلی باد گرمی میورد که حرارت محیط را دفعا " چندین درجه بالا می برد و گاه در اثر سی احتیاطی موجب حریق در جنگلها و با خانه های روستائی می شود. شدت و سرعت این باد گاهی بسیار زیاد است. علت وزش این باد تغییر درجه حرارت آدیاباتیک *Adiabatic* است. در مواقعی که هوا به سمت بالا صعود می کند تحت تاثر فشارهای کمتری قرار می گیرد چه وزن هوای کمتری در روی آن سنگینی می کند و برعکس هوایی که از ارتفاعات بالاتر نزول نموده به سطح زمین نزدیک می شود ، بواسطه فشارهای بیشتر وارد بر آن حجتت انقباض یافته، تراکم حاصل کرده و گرم می شود. حاجائی اس دو نوده هوا باد ایجاد می کند و این تغییر درجه حرارت را تعبیر آدیاباتیک می گویند.

شهرهای جهان سوم لبریز از مهاجرین روستائی می شوند اگرچه انگیزه و علتی برای مهاجرت روستائیان وجود دارد ولی میزان آن از ناحیه ای به ناحیه ای دیگر فرق می کند. میزان زاد و ولد در نواحی روستائی بالاتر از میزان زاد و ولد در نواحی شهری است. از آنجائی که کودکان ، رشد کرده و در سن بلوغ به دنبال کار می گردند و تنها تانس آنها مهاجرت به نواحی شهری می باشد. امروزه میلیونها قطعه زمین مزروعی کوچک و مستعد کشت در سراسر دنیا دیگر جوابگوی افزایش جمعیت دنیا نمی باشند که بتوان آنها را بین خانواده های بزرگ تقسیم کرد. اغلب کارگران روستائی دلیل روشنی برای ماندن و کشاورزی در روستاها ندارند و روشهای ابتدائی کشاورزی نیز سود زیادی از نظر بازدهی محصول برای روستائیان ندارد. در امریکای لاتین که رشد آینده شهرهای آنها بیشتر بصورت افزایش طبیعی جمعیت خواهد بود از هر ۱۰ نفر ، ۷ نفر جزو ساکنین شهری هستند. لیکن هم اکنون در کشورهای از قبیل هند ، اندونزی ، نیجریه که حرکت بالقوه مهاجرت روستائیان به صورت وحشتناکی دیده می شود هم اکنون از هر ۱۰ نفر دو نفر یا کمتر از دو نفر در شهرها زندگی می کنند. کل جمعیت شهری هندوستان که امروزه ۱۸۰ میلیون نفر است احتمالاً " در سال ۲۰۲۵ به ۶۶۰ میلیون نفر خواهد رسید و جمعیت ۳۵ میلیون نفری شهرنشین اندونزی در همان سال به ۱۳۰ میلیون نفر بالغ خواهد شد و این افزایش در نیجریه از ۲۰ میلیون نفر شهرنشین به ۱۵۰ میلیون نفر صعود ناگهانی خواهد داشت.

تلاش برای پیدا کردن کار در تمام شهرهای جهان سوم خسته کننده است. در این کشورها روی هم رفته میزان بیکاری و کم کاری از ۳۰٪ به ۵۰٪ امر عادی است. افرادی که در مشاغل صنعتی کار پیدا می کنند تعدادشان خیلی کم است و بیشتر افراد در کارهای خدماتی از قبیل مشاغل اداری به صورت افراد نامه بر یا پادو و همچنین افرادی که در چهار راهها شبهه اتومبیلها را پاک می کنند ، مشغول می باشند. کشورهای امریکای مرکزی و مکزیکو برای جای دادن جمعیت رو به تزایدشان در سال به ۱/۲ میلیون شغل جدید نیاز دارند. در طول دهه ۱۹۷۰ ، ایالات متحده سالانه در حدود ۲ میلیون شغل جدید به وجود آورده است ، کشوری که اقتصاد آن ۱۵ برابر اقتصاد کشورهای فوق الذکر رشد یافته است. مهاجرت های بین المللی از نظر تاریخی در کاهش فشار بر جمعیت کشورها نقش اساسی را داشته است. امروزه کشورهای پیشرفته به دنبال راههایی هستند که بتوانند از منابع طبیعی و بازار کار خود مراقبت و محافظت نمایند. برای اکثریت مهاجرین روستائی کشورهای جهان سوم شهرهایی - که جمعیت آنها روزه روز در حال افزایش است - تنها نقطه امید است.